

“БЕКТЕМИН”

Ош мамлекеттик университетинин
ректору, Филология илимдеринин
институту профессор К.А.Исаков

11

2017- ж.

Кырбашова Майрамкүл Турганбековнанын “Стандарттык эмес сабак аркылуу жогорку класстын окуучуларынын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын калыптандыруу” деген темада 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине жетектөөчү мекеме – Ош мамлекеттик университетинин педагогика кафедрасынын

П И К И Р И

1.Изилдөө темасынын актуалдуулугу. Өлкөдө болуп жаткан социалдык өзгөчүлүк билим берүү чөйрөсүн реформалоонун негизинде бул процесстерди активдештирүү милдетин жүктөдү. Андыкан аталган милдеттерди иш жүзөгө ашыруу процесси, жаңы багыттагы изилдөөлөрдүн жыйынтыктары менен улам толукталып келе жатканын тана албайбыз. Реформанын жүрүшүндө билим берүүнүн структурасына жана мазмунуна, окутуунун жаңы технологияларын, анын ичинен интерактивдүү методдорду колдонууга чоң маани берилүүдө.

Билим берүү чөйрөсүн реформалоо мектептеги ар бир окуу предметине, анын ичинде биология предметине да түздөн түз тийиштүү. Ал эми биология башка илимдер сыяктуу эле дайыма өнүгөт жана кеңейет, б.а. анын мазмунуна, окутуунун методикасында үзгүлтүксүз жаңылануулар жана өзгөрүүлөр болуп турат.

М.Т.Кырбашованын изилдөөсү дал ушул багытта, т.а. стандарттык эмес сабак аркылуу жогорку класстын окуучуларынын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын биология предметинин мисалында калыптандыруунун педагогикалык шарттарын аныктоо багытталган.

Диссертациялык изилдөөдө белгиленген актуалдуулугу, педагогикалык,

психологиялык булактарды, көз карандысыз изилдөөлөрдүн жыйынтыктарын талдоо, жалпы билим берүүчү мектептердин тажрыйбаларын изилдөө, жогорку класстын окуучуларынын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын калыптандырууда стандарттык эмес сабактардын мүмкүнчүлүгүнө көп көңүл бурулбагандыгы жана бир нече объективдүү карама-каршылыктардан жана аларды чечүү зарылчылыктары ачып көрсөтүлгөн.

Бул карама-каршылыктар: жаңы билим берүү парадигмасынын шартында окуучулардын таанып билүүчүлүк өз алдынчалыгын өнүктүрүү максатында стандарттык эмес сабактарды колдонуу зарылдыгы менен мектептерде аталган милдеттерди ишке ашыруунун ортосундагы дал келбестиги; мектептин биология сабактарында окуучулардын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын калыптандыруу максатында стандарттык эмес сабактардын мүмкүнчүлүктөрүн колдонуу аракеттери менен аны камсыз кылуунун теориялык жана методикалык негиздеринин иштелип чыкпагандыгынын ортосундагы айырма. Демек, диссертациянын мазмунунда берилген илимий проблеманы актуалдуу деп эсептөөгө негиз бар.

Ушундан улам мектептин биология боюнча стандарттык эмес сабактардын мүмкүнчүлүктөрү аркылуу окуучулардын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын кантип калыптандырууга болот өңдүү проблема келип чыгат. Издөөнүн дагы бир актуалдуугу дал ушул проблеманы чечүүгө багытталган.

Жогоруда айтылгандардын негизинде М.Т.Кырбашованын аталган диссертациялык эмгегин азыркы учурдун талабына туура келгендиктен, илимий - практикалык актуалдуулугу жогору изилдөөлөрдүн катарына кошууга болот.

2. Коргоого коюлган илимий жоболордун, сунуштардын негизденүү даражасы.

Издөөчү илимий булактардагы адамдын ишмердүүлүгүнүн жана чыгармачылыгынын маңызы, субъекттин иш-аракеттерге мамилесинин өзүн-өзү уюштуруунун ролу жөнүндөгү философиялык жоболор жана гуманисттик концепцияларга таянуу менен билим берүү процесстерин өнүктүрүү формаларынын объективдүү жана субъективдүү факторлорго, анын ичинде, коомдун керектөөлөрүнө, оздоштурулуп жаткан объекттердин маани-

маңыздарына, илимдердин абалына, үстөмдүк кылган көз караштарга ж.б. жараша боло тургандыгын тастыктайт.

Ошондой эле изденүүчү *системалык-бүтүндүк*, таанып-билүүчүлүк өз алдынчалык инсандын сапаты катары бири-бири менен тыгызбайланышкан элементтердин бирдиктүү комплекси: *инсандык-ишмердүүлүк*, окуучунун инсандык сапаты, анын сабак учурунда жана сабактан тышкаркы убакыттагы иш-аракеттеринин негизинде аныкталышы; *компетенттүүлүк*, окутуу формаларынын, методдорунун жана каражаттарынын системаларынын жаңыча аныкталышы сыяктуу жоболорду негиз туткан.

Демек, М.Т.Кырбашова окуучулар тарабынан бири-биринен «ажыраган» билимдер жана көндүмдөр өздөштүрүлбөстөн, аларга комплекстүү өнүгүүгө өбөлгө болгон инсандык сапаттарын активдештирген: когнитивдик (таанып-билүүчүлүк), креативдик (чыгармачылык), уюштуруучулук-ишмердүүлүк (методологиялык), коммуникативдик жөндөмдөрдүн өнүктүрүлүшүн камсыз кыла алган, ошондой эле стандарттык эмес сабак аркылуу жогорку класстын окуучуларынын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын калыптандыруунун мазмунун тандоонун критерийлерин аныктаган.

Диссертант коюлган максат милдеттерди чечүүдө кесиптик жана илимий теориялык, методологиялык жактан даярдыгынын жеткилең экендигин көрсөтө алган. Изилдөөнүн максаты менен натыйжаларынын ортосунда тыкыр ички логикалык биримдикти камсыз кылынган. Изилдөөнүн милдеттери, коргоого коюлган жоболор, кортундулар түгөлү менен анын мазмунуна дал келет.

3. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык маанилүүлүгү.

Диссертациялык изилдөөдө Кыргыз Республикасынын ЖАКнын кандидаттык окумуштуулук даражаны ыйгаруу боюнча жоболоруна шайкеш М.Т.Кырбашова тарабынан төмөнкүдөй жаңы илимий натыйжалар алынган:

- окуучулардын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын стандарттык эмес сабактар аркылуу калыптандыруунун педагогикалык теория жана практикадагы абалы изилденип такталган;

- стандарттык эмес сабактардын типтеринин өнүгүш контекстинде окуучулардын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын калыптандыруунун мүмкүнчүлүктөрүн ачылып көрсөтүлгөн;

- жогорку класстардын биология боюнча стандарттык эмес сабактарынын алкагында окуучулардын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын калыптандыруунун педагогикалык шарттары теориялык жактан негизделген;

- изилдөөнүн жыйынтыктарынын негизинде биология боюнча стандарттык эмес сабактарынын алкагында окуучулардын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын калыптандыруу боюнча илимий-методикалык сунуштар иштелип чыккан.

4. Алынган натыйжалардын ички биримдигин жана тиешелүү проблеманы, теориялык жана прикладдык милдетти чечүүгө багытталгандыгын баалоо.

Издөнүүчү М.Т.Кырбашованын “Стандарттык эмес сабак аркылуу жогорку класстын окуучуларынын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын калыптандыруу” (“Биология” предметинин мисалында) деген темадагы кандидаттык диссертациясында көрсөтүлгөн натыйжалар Кыргызстанда педагогиканын тарыхы, окутуу жана тарбиялоонун теориясы боюнча илимий билимдердин өнүгүшүнө олуттуу салым кошот деп эсептөөгө болот.

Биология предмети боюнча окуучулардын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын калыптандырууда аныкталган шарттарды: окуучулардын өз алдынча иштөөсүнүн мазмунун калыптандыруу; окуучулардын өз алдынча иштөөсүн пландаштыруу; окуучулардын өз алдынча иштөөсүн уюштуруу; окуучулардын өз алдынча иштөөсүн жетектөө; окуучулардын өз алдынча иштөөсүн аткарууну текшерүү т.а. таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыктын маңызы, анын түзүлүшү жана деңгээлдери биология предметин окутууда стандарттык эмес сабактар аркылуу жогорку класстын окуучуларынын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын калыптандыруунун теориялык моделин түзгөн.

Алынган натыйжалар ички биримдикке жана логикалык ырааттуулукка ээ. Практикалык сунуштар текшерилген теориялык жоболорго негизделген.

Диссертация Кыргызстанда бул проблемага арналган эң алгачкы жаны изилдөөлөрдүн катарына кирет.

5. Диссертациянын жыйынтыктарын жана натыйжаларын пайдалануу боюнча конкреттүү сунуштар.

Диссертацияда берилген практикалык сунуштар мугалимдерди стандарттык эмес сабак аркылуу жогорку класстын окуучуларынын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын калыптандыруу боюнча теориялык жактан негизделген жана практика жүзүндө сынактан өткүрүлгөн методикалык нускоолор менен камсыз кылат; стандарттык эмес сабак аркылуу жогорку класстын окуучуларынын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын калыптандыруу багытында иштелип чыккан жана сыноодон өткөн педагогикалык шарт ыңгайларды, диссертанттын өз тажрыйбасы көрсөткөндөй, биология сабагында тикеден –тике жетекчиликке алууга болот.

Эксперименттик сынак учурундагы баалоолордун жыйынтыгы мазмундук жактан да, окутуу технологиялары жагынан да сапаттуулугун жана натыйжалуулугун ырастоо менен, аларды Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү уюмдарында (мектеп, гимназия, лицей) жапырт колдонуу үчүн сунуш кылууга боло тургандыгын тастыктаган. Анткени, “Стандарттык эмес сабак аркылуу жогорку класстын окуучуларынын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын калыптандыруу” (“Биология” предметинин мисалында) зарылдыгы жана билим берүү процессин окуучулардын индивидуалдуу өзгөчөлүктөрүн жана шык-жондомдорун эсепке алуу менен уюштуруу жагы баса белгиленүүдө.

Изилдөө ишинин тууралыгы эксперименттердин жыйынтыктары жана изилдөө иштеринин натыйжаларын жалпы билим берүүчү уюмдардагы (мектеп, гимназия, лицей) окуу процессинде колдонуунун ийгиликтүүлүгү менен аныкталат. Ошондой эле изилдөөнүн материалдарын жогорку окуу жайларда болочок биология мугалимдерин кесиптик-педагогикалык жактан даярдоонун мазмунун жана методикасын өркүндөтүүдө колдонулушу мүмкүн.

6. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна туура келиши.

Издөнүүчү Кырбашова Майрамкүл Турганбековнанын “Стандарттык эмес сабак аркылуу жогорку класстын окуучуларынын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын калыптандыруу” деген темадагы 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык иши бардык компоненттери боюнча авторефераттын мазмунуна негизинен дал келет.

Авторефераттын орус жана англис тилиндеги резюмеси кыргызча мазмуну менен иденттүү талапка ылайык аткарылган.

7. Диссертациянын негизги натыйжаларынын, жыйынтыктарынын, корутундуларынын толук жарыяланышы.

Диссертациялык иштин натыйжалары боюнча 12 макала, алардын ичинде Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясы тарабынан сунушталган мезгилдүү басма сөздөрдө жарыяланган макалалары, РИНЦ системалары аркылуу индекстелүүчү макалалары дагы бар. Автордун илимий-методикалык эмгектери изилдоонун негизинде формулировкаланган теориялык жоболорду ошондой эле практикалык рекомендацияларды толугу менен өз ичине камтыйт.

8. Диссертациянын мазмунунда жана авторефератта байкалган айрым мүчүлүштүктөр:

Диссертациялык жумуштун айрым мүчүлүштөрү катары төмөнкүлөрдү көрсөтүүгө болот:

1. Диссертант белгилеп көрсөткөн стандарттык эмес сабактын үлгүлөрү, азыркы талапка ылайык кайсы бир күтүлүүчү натыйжаларга негизделип көрсөтүлсө жакшы болмок (6-7 тиркеме). Күтүлүүчү натыйжалар көрсөтүлбөй калган.

2. Диссертациянын авторефератында окуучулардын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыктарынын деңгээлдери көрсөтүлгөн: төмөнкү, ортоңку, жогорку. Бирок, алардын мүнөздөмөсү жетишерлик берилбей калган.

3. Авторефератта көрсөтүлгөн окуучуларга берилген анкеталык суроолор (15-бетте), окуучулардын ой жүгүртүү деңгелдерине туура келеби. Анткени, окуучуларда “стандарттык эмес сабак” деген түшүнүк барбы?

4. Эксперименттин жыйынтыгы берилген таблицаларда конкреттүү мектептер менен салыштырылып берилсе жакшы болмок (7-9-таблицалар).

Албетте, аталган кемчиликтерди диссертациянын мазмундук чектерин тереңдетүү багытындагы сунуштар катары кабылдоого болот жана алар изилдөөнүн теориялык жана практикалык натыйжаларына олуттуу таасир эте албайт. М.Т.Кырбашованын кандидаттык диссертациясы өз алдынча аткарылган изилдөө катары кароого болот. Изилдөөнүн мазмуну жана андагы алынган жыйынтык жободогу көрсөтүлгөн критерийлерге толугу менен жооп берет.

Кырбашова Майрамкул Турганбековнанын “Стандарттык эмес сабак аркылуу жогорку класстын окуучуларынын таанып-билүүчүлүк өз алдынчалыгын калыптандыруу” деген темадагы педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиянын “Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндө жобонун” 9 пунктуна ылайык коюлган талаптарына толук жооп берет. Ал эми изденүүчү М.Т.Кырбашова 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасына татыктуу деп эсептөөгө болот.

Пикир Ош мамлекеттик университетинин педагогика кафедрасында 2017 жылдын 14-ноябрдагы отурумунда (протокол № 3) талкууланып бекитилген.

Ош мамлекеттик университетинин педагогика кафедрасынын башчысы,
педагогика илимдеринин кандидаты, доцент: Шадиев Н.С.

Катчы:

 Муктарбек кызы М.

 М. Балеубаев